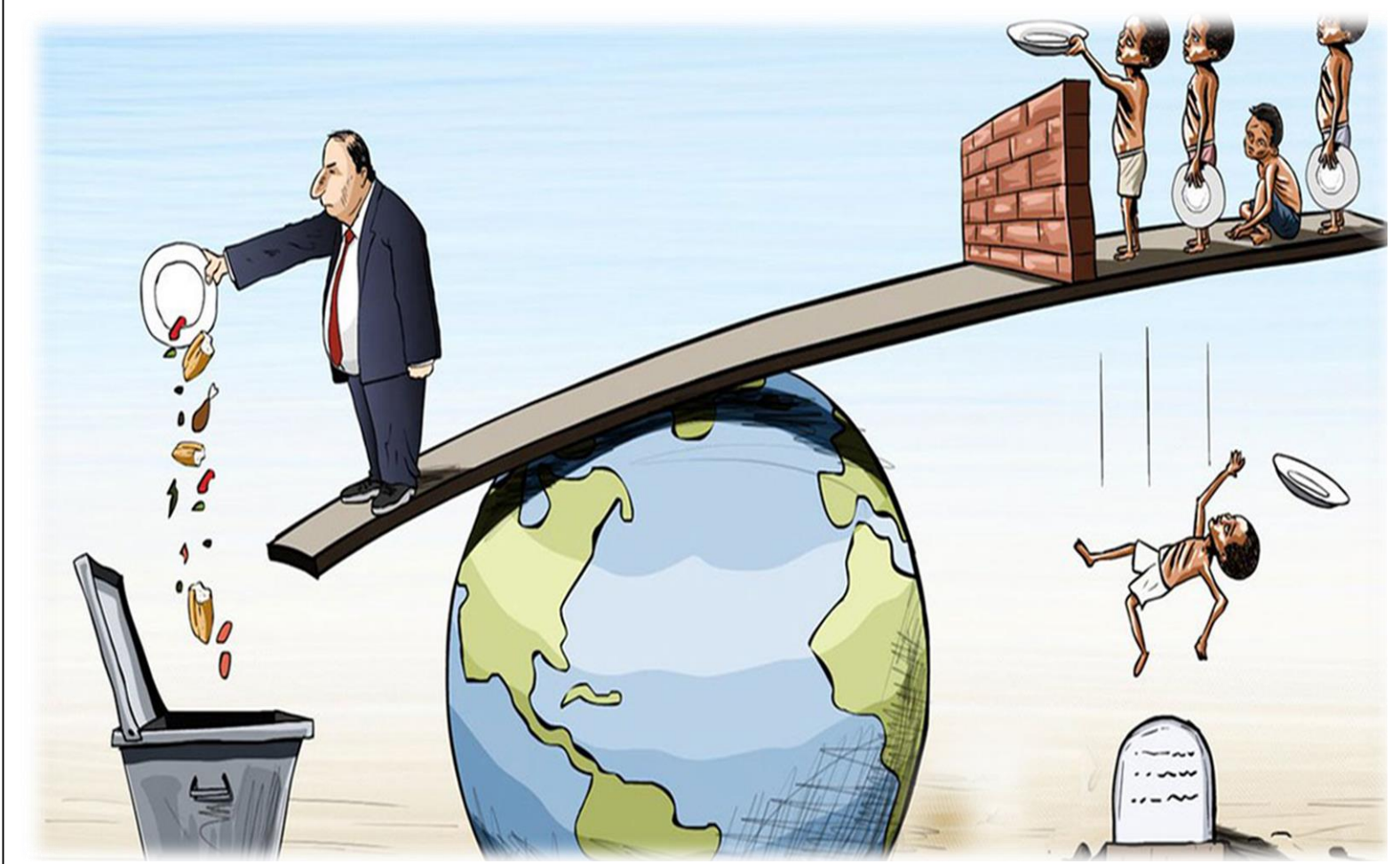

1882

KONYA TİCARET ODASI
KONYA CHAMBER OF COMMERCE

KÜRESEL TÜKETİM ÇILGINLIĞI VE GIDA İSRAFI

Araştırma Raporu

Ekonomik Araştırmalar ve Proje Müdürlüğü

Mustafa KESKİN

KONYA
Kasım, 2023
www.kto.org.tr

KONYA TİCARET ODASI
KONYA CHAMBER OF COMMERCE

KÜRESEL TÜKETİM ÇILGINLIĞI VE GIDA İSRAFI

İÇİNDEKİLER

1. GİRİŞ	1
2. GIDA İSRAFI NEDİR?	1
3. DÜNYA NE TÜKETİYOR?.....	2
3. TÜRKİYE'DE GIDA İSRAFI VE MALİYETLERİ	6
4. GIDA KRİZİ NASIL ÇÖZÜLÜR?	7
5. SONUÇ.....	9
6. KAYNAKÇA.....	9

1. GİRİŞ

Gıda israfı, küresel gıda arzının üçte birine denk gelmektedir. Bu nedenle dünya kaynaklarının daha verimli kullanılması gerekmektedir. Sürekli gelişen ve değişim gösteren çağda çeşitliliğin ve alternatif seçeneklerin artmasından dolayı tüketimde bireyler daha savurgan tutum ortaya koymaktadır. Bilinçsiz tüketimin artması, gıda israfını ciddi oranda artırmıştır. Bunun sonucu olarak dünyayı birlikte paylaştığımız insanların bazıları açlık sınırının altında yaşamaktadır.

2050 yılına kadar iklim değişikliğinin, küresel gıda fiyatlarını %3 ila %84 arasında yükselmesine neden olacağı tahmin edilmektedir. Küresel boyutta 820 milyondan fazla insan şiddetli kötü beslenme koşullarına maruz kalırken günde yaklaşık 20 bin insan ise gıda kıtlığından hayatını kaybetmektedir.

Dünya gıda üretimi ve tüketimi konusunda çok ciddi zıtlıklar bulunmaktadır. Dünyanın bir bölümü açlık sınırında yaşamını sürdürmeye çalışırken diğer bölümü ise aşırı ve sağlıksız beslenmeden dolayı oluşan obezite hastalığından şikâyet etmektedir. Bugüne kadar yaklaşık 4 milyonun üzerinde insan obezite yüzünden hayatını kaybetmiştir. Obezitenin sebep olduğu sağlık problemlerinin tedavisinde her yıl yaklaşık 2 trilyon dolar harcanmaktadır.

Doğal kaynakların dengesiz dağılımı ve iklim değişikliği gibi faktörler yeterli miktar ve kalitedeki gıdanın tüm dünyaya eşit dağılmasına engel olmaktadır. Üretilen gıdalar nihai tüketiciye ulaşana kadar geçtiği her aşamada çeşitli kayıplara uğramaktadır. Küresel boyutta oluşan gıda israfının %56 (yaklaşık 680 milyar dolar)'sını gelişmiş ülkeler oluştururken %44 (yaklaşık 310 milyar dolar)'lük kısmını gelişmekte olan ülkeler oluşturmaktadır. Gelişmiş ülkelerde perakende ve tüketim aşamasında gıda kayıpları gerçekleşmekteyken, gelişmekte olan ülkelerde üretim, depolama, işleme, dağıtım ve pazarlama safhalarında kayıplar oluşmaktadır. Gelişmiş Avrupa ülkeleri ve ABD'de israf edilen gıdalar dünya nüfusunun üç katını besleyebilecek durumdadır. Gelişmiş ülkelerde yalnızca tüketicilerin israf ettiği gıda miktarı ise yaklaşık 230 milyon tona denk gelmektedir. Bu miktar Sahra Altı Afrika'nın ürettiği gıda miktarına eşittir.

Raporda gıda israfının tasviri, küresel ve Türkiye boyutlarıyla gıda israfı istatistikleri ve çözüm yollarından bahsedilmektedir. Ayrıca gıda israfı ve küresel gıda krizi ile bağlantı kurulup yaşanan gıda problemi tüm boyutlarıyla incelenmiştir.

2. GIDA İSRAFI NEDİR?

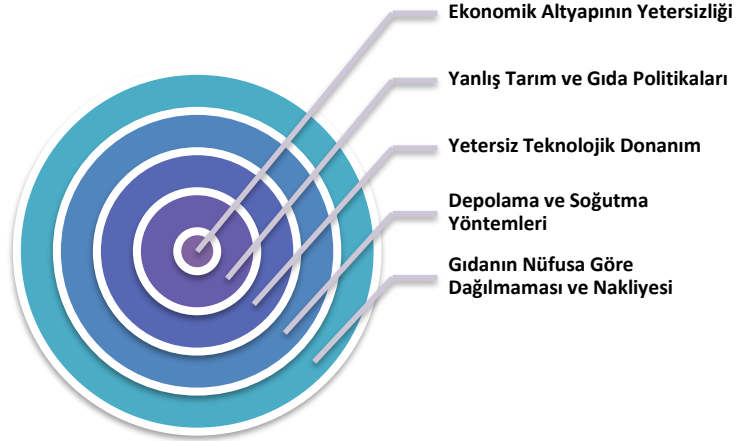
Bireylerin yaşamlarını sürdürebilmeleri için tüketmesi gereken tüm besinler gıdayı oluşturmaktadır. Gıdanın israfı ise üretilen gıdaların kullanımındaki ölçsüzlük ve tüketilmeden önce çöpe gitmesi şeklinde tasvir edilmektedir. Tarlada yetişen mahsullerin tedarik zincirleri safhalarından geçerken ya da satış noktalarından evlere geldiği süreçlerde gıdanın beslenmeye dâhil olmadan yenecek durumdan çıkması gıda israfını oluşturmaktadır.

“Fakirlerin ihtiyacı, zenginlerin israfı kadardır.”

Hz. Ali

Küresel boyuttaki gıda israfı incelendiğinde her yıl yaklaşık olarak 931 milyon ton gıda israf edilmektedir. Bu miktar ise tüketilmek üzere üretilen gıdaların üçte birine tekâmül etmektedir. Gıda israfının başında gelen besinler ise meyve, sebze ve tahıllar olarak belirtilmiştir. Üretilen gıdalar üretim aşamasında su, toprak, emek ve sermaye gibi kaynaklarında israfı anlamına gelmektedir. Bundan dolayı aşırı gıda israfı iklim değişikliklerine neden olacak krizleri de tetiklemektedir.

Şekil 1: Gıda İsrafının Oluşma Nedenleri

Kaynak: Türkiye İş Bankası

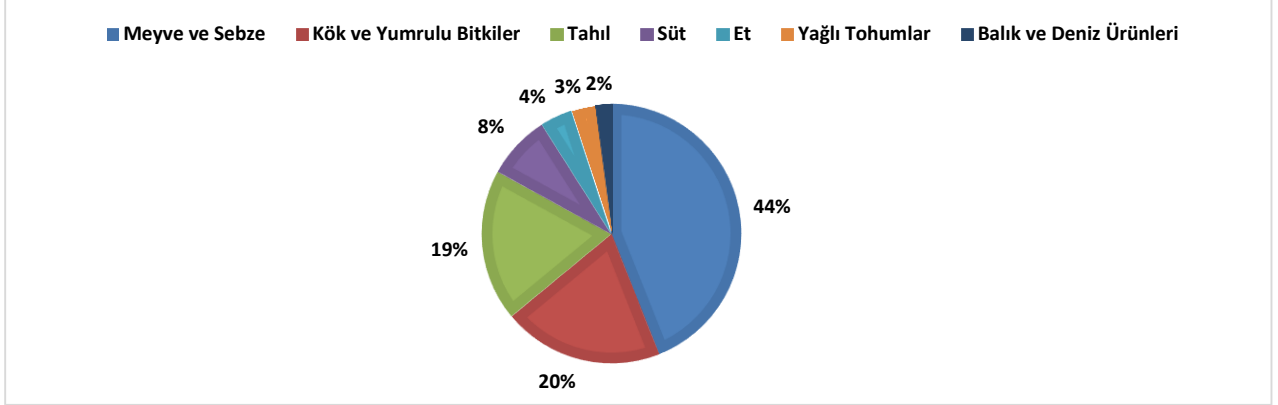
Gıda israfının gerçekleşmesinde en büyük pay bireysel faaliyetlerdir. Gıdanın tarladan sofraya geliş sürecinde miktarında ciddi azalmalar meydana gelmektedir. İnsanların satın alma ve tüketim alışkanlıkları gıda israfında önemli rol oynamaktadır. Bireyler gıda alışverişi yaparken ihtiyaçlarını doğru bir şekilde belirleyememektedir. Aldıkları gıda, ya fazla gelmekte ya da daha tüketilmeden çöpe gitmektedir.

3. DÜNYA NE TÜKETİYOR?

Aşırı gıda tüketimi obeziteye yol açmaktadır. 1970 yılında küresel boyutta 175 milyon obez varken bu sayı günümüzde 844 milyona ulaşmıştır. Sayısı bu denli artış gösteren obezite; insanlarda hipertansiyon, kalp problemleri ve alzheimer gibi ciddi problemlere yol açmaktadır.

Küresel bazda israf edilen gıdaların başında %44 ile meyve ve sebzeler gelirken onu %20 ile kök ve yumrulu bitkiler takip etmektedir. Bunların ardından tahıl, süt ve et sırasıyla %19, %8 ve %4 ile en çok israf edilen gıdalar arasındadır.

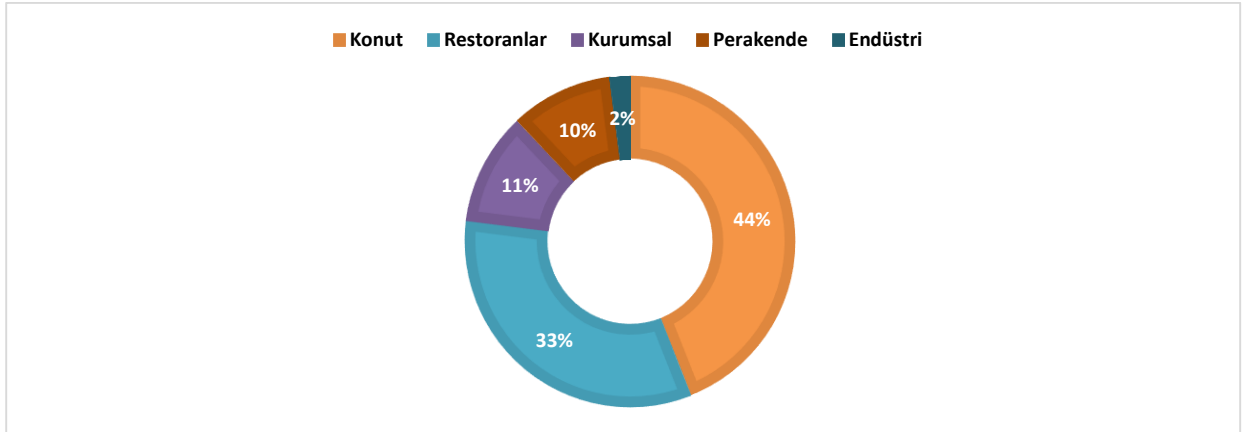
Grafik 1: Küresel Bazda İsrif Edilen Gıdalar

Kaynak: TÜBİTAK Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Destek Grubu

Mekânsal olarak gıda israfının neredeyse yarısını konutlar oluşturmaktadır. Konutların ardından %33'lük ciddi bir oran ile restoranlar bulunmaktadır. Konutların ve restoranların gıda israfı toplam israfın dörtte üçünü oluşturmaktadır. İnsanların bilinçsiz alışveriş yapması ve ihtiyaç fazlası ürünleri temin edip tüketmemesi gıda israfını yükseltmektedir.

Grafik 2: Gıda İsrafındaki Paydaşlar

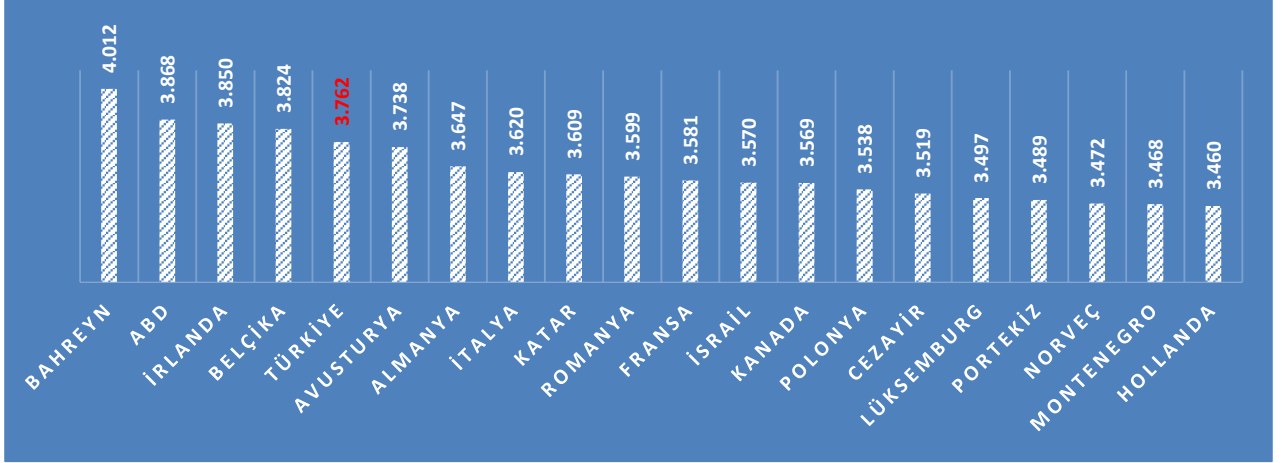
Kaynak: TÜBİTAK Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Destek Grubu

Amerika Birleşik Devletleri Gıda ve İlaç İdaresi uzmanları insanların günde ortalama 2.000 kaloriden fazla tüketmemesi gerektiğini belirtmektedir. Birleşmiş Milletler kapsamındaki ülkelerin günlük kalori tüketimi incelendiğinde, ülkelerin %94'ü günlük tüketmeleri gereken kalori miktarından fazla kalori almaktadır. 184 ülke üzerinde yapılan araştırmada 173 ülke günlük 2.000-2.500 kalorinin üstünde gıda tüketimi sağlamaktadır.

Aşağıdaki şekilde Birleşmiş Milletler bünyesinde bulunan 184 ülke içerisinde insanların ortalama kalori tüketimleri yer almaktadır. Buna göre Bahreyn açık ara farkla dünyanın en çok kalori alan ülkesidir. ABD

3.868 kalori, İrlanda 3.850 kalori ve Belçika 3.824 kalori ile Bahreyn'in arkasından gelmektedir. Türkiye ise 3.762'lik kalori miktarıyla dünyada en çok kalori tüketen beşinci ülke konumundadır.

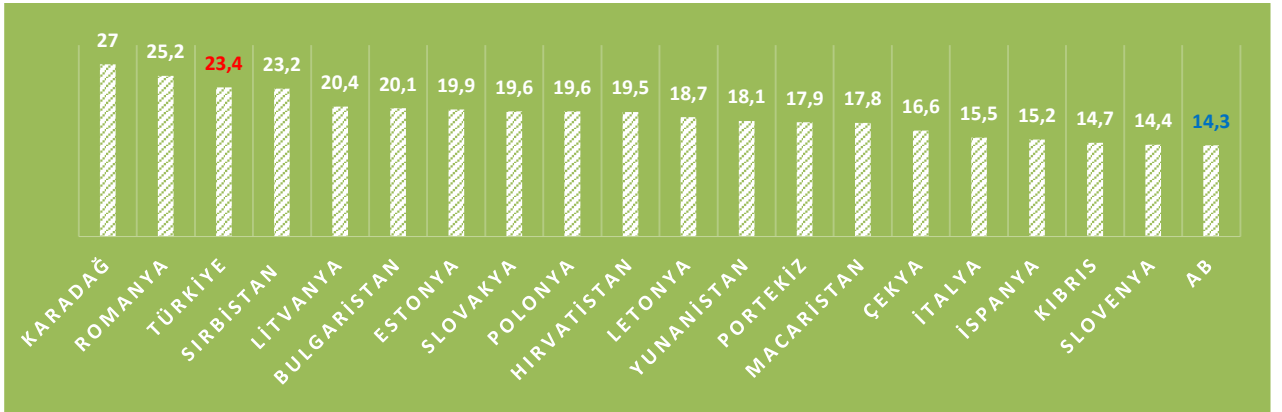
Grafik 3: Küresel Ortalama Kalori Tüketimi (2023, Kcal)

Kaynak: Habertürk

Ülkelerin bu denli yüksek kalori almalarının sebebi, yiyeceklerin kalorileri artarken besleyici öğelerinin azalmasından kaynaklanmaktadır. Hanehalkı tüketim harcamaları içerisinde gıda ürünlerine Avrupa'da en çok pay ayıran ülkelerden birisi de Türkiye'dir. Avrupa Birliği ülkelerinin tüketim harcamalarının %14,3'ü gıda ve alkolsüz içeceklere ayrılırken bu oran Türkiye'de %23,4 seviyesindedir. Türkiye bu alanda Karadağ ve Romanya'dan sonra üçüncü sırada yer almaktadır.

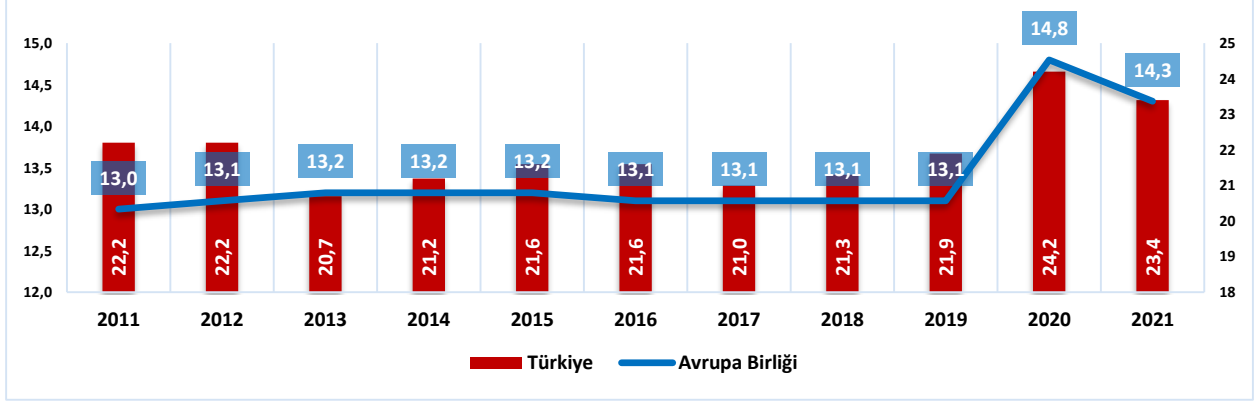
Grafik 4: Hanehalkı Tüketim Harcamalarında Gıdanın Oranı (2021, %)

Kaynak: Eurostat

Türkiye ve Avrupa Birliği'nin hanehalkı tüketim harcamalarında gıdanın oranı incelendiğinde, son on yıllık süreçte Türkiye'nin Avrupa Birliği'nden daha yüksek oranlara sahip olduğu görülmektedir. Pandemi sürecinde hem AB'de hem de Türkiye'de oranlar artmış ve 2021 yılında Türkiye %23,4, AB ise %14,3 oranlarına ulaşmıştır.

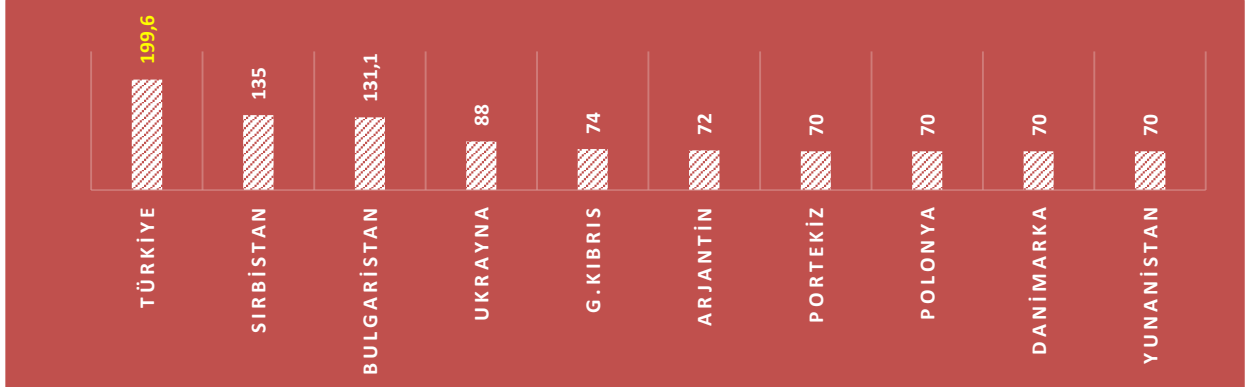
Grafik 5: AB ve Türkiye'nin Hanehalkı Tüketim Harcamalarında Gıdanın Oranı (%)

Kaynak: Eurostat

Dünyada kişi başı ortalama yıllık olarak 199,6 kg'lık miktarla en çok ekmek tüketen ülke Türkiye'dir. Bu alanda liderliğini 65 yıldır devam ettirmektedir.

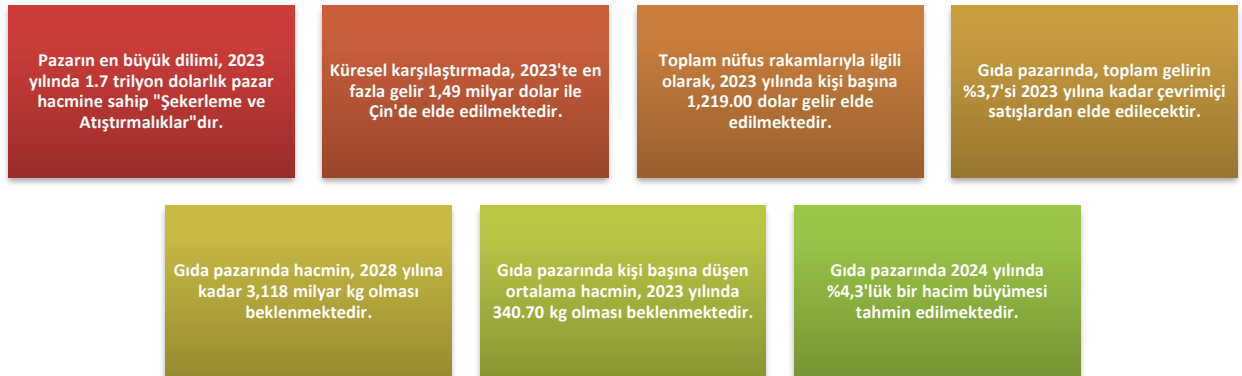
Grafik 6: En Çok Ekmek Tüketen Ülkeler (2022, Kişi Başı KG/ Yıllık)

Kaynak: World of Statistics

Gıda pazarındaki gelir 2023 yılında 9.4 trilyon ABD doları tutarındadır. Pazarın yıllık %6,74 oranında büyümesi beklenmektedir. Aşağıdaki şekilde diğer genel gıda pazarı istatistikleri verilmiştir.

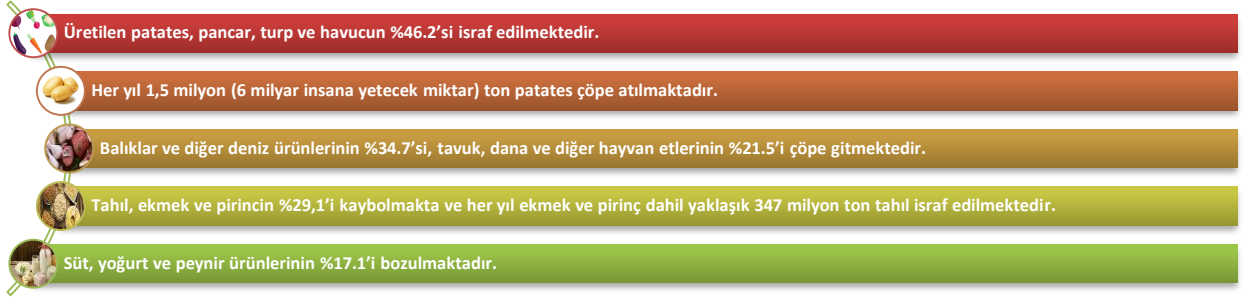
Şekil 2: Gıda Pazarı Genel İstatistikleri

Kaynak: Statista

Her yıl dünyanın ürettiği meyve ve sebzelerin %45,7'si kuraklık, zararlılar, depolama, nakliye ve perakende sorunları nedeniyle kaybolmakta veya israf edilmektedir. Aşağıdaki şekilde küresel gıda israfı hususunda genel istatistikler verilmiştir.

Şekil 3: Küresel Gıda İsrafı İstatistikleri

Kaynak: Geri Dönüşüm Ekonomisi

3. TÜRKİYE'DE GIDA İSRAFI VE MALİYETLERİ

Türkiye'de her yıl yaklaşık 18.1 milyon ton gıda israf edilmektedir. Türkiye'de yıllık 214 milyar TL'lik gıda israfı yapıldığı tahmin edilmektedir. Türkiye'deki gıda israfının %42'si evlerde çöpe atılan yiyeceklerden oluşmaktadır. Hanelerde çöpe atılan gıdalar kişi başı ortalama 93 kg'a kadar ulaşmıştır. Yıllık ortalama 14 milyon ekmeke israf edilmektedir. Dünya genelinde gıda israfında ilk üçte olan Türkiye'nin yıllık israfı toplamda 603 bin çöp kamyonunun taşıdığı miktarla aynıdır.

Gıdaların tüketim sürecine gelmesi için tonlarca litre suya ihtiyaç duyulmaktadır. Bundan dolayı çöpe giden her gıda aynı zamanda ciddi bir su israfına da sebep olmaktadır. Örneğin; israf edilen 1 kg et için 15.500 lt. ve 1 kg domates için 184 lt. su kullanılmaktadır.

Şekil 4: Türkiye'nin Gıda İsrafı İstatistikleri

Kaynak: Garanti BBVA

4. GIDA KRİZİ NASIL ÇÖZÜLÜR?

Küresel gıda enflasyonu son yıllarda yüksek kalmaya devam etmektedir. 2023 Şubat ve Mayıs ayı verilerine göre düşük gelirli ülkelerin %5,63'ünde, alt-orta gelirli ülkelerin %2,79'unda ve üst-orta gelirli ülkelerin %5'inde gıda enflasyonu %67'nin üzerinde bulunmaktadır. Yüksek gelirli ülkelerde ise %78,9 oranında yüksek gıda enflasyonu bulunmaktadır. Yüksek gıda enflasyonunun en çok etkilediği bölgelerin başında Afrika, Kuzey Amerika, Latin Amerika, Güney Asya, Avrupa ve Orta Asya gelmektedir.

Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü tarafından yayınlanan Gıda Görünümü raporuna göre, dünya gıda ithalat faturasının bu yıl yeni bir rekora ulaşması beklenmektedir. Meyve, sebze, şeker ve süt ürünleri için artan küresel fiyatların, özellikle ekonomik açıdan en savunmasız ülkelerde talebi azalttığı için, bir önceki yıla göre çok daha yavaş bir hızda büyüyeceği tahmin edilmektedir. 2023 yılında küresel gıda faturası bir önceki yıla %1,5 artış sağlayarak 1.98 trilyon dolara yükselecektir. Bu rakam 2022 yılında %11, 2021 yılında ise %18 artmıştır. Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütüne göre gelişmiş ülkelerin gıda ithalatı artarken en az gelişmiş ülkelerin %1,5 oranında, gelişmekte olan ülkelerin ise %4,9 oranında azalacağı düşünülmektedir.

Temel gıda maddelerinin başında yer alan pirinç, iri taneli tahıllar, yağlı bitkiler, süt, şeker, et ve balık ve balıkçılık ürünleri de dâhil olmak üzere çoğu kategoride üretimde artışların yaşanacağı belirtilmektedir. Üretimde yaşanan bu olumlu durumlara rağmen şekildedeki nedenler hassas arz-talep dengelerini değiştirerek fiyatları yükseltmekte ve dünya gıda güvenliğini tehdit etmektedir.

Şekil 5: Gıdadaki Arz-Talep Dengesini Değiştiren Etmenler

Kaynak: FAO Dünya Gıda Görünümü Raporu

Gıda israfında aşırıya gidildiği takdirde olumsuz sonuçlara neden olmaktadır. Başta enerji, emek ve sermaye kaybına neden olan gıda israfının diğer kötü etkileri aşağıdaki şekilde verilmiştir.

Şekil 6: Gıda İsrafı ve Etkileri

Kaynak: İş Bankası

Bilinçsiz tüketici davranışlarının oluşturduğu gıda israfını önlemek için çeşitli yöntemler bulunmaktadır. Bu yöntemler aşağıdaki şekilde verilmiştir.

Şekil 7: Gıda İsrafı Nasıl Önlenir?

Kaynak: İş Bankası

Üretilen gıdalar için tüketilen enerji yıllık 3.300-5.600 milyon metrik ton eşdeğer sera gazı emisyonuna denk gelmektedir. Gıdalar israf edildiği için, satın alınmasından marketten eve taşıma ve pişirme süreçlerine kadar oluşturulan tüm maddi ve manevi emekler boşa gitmektedir. Küresel nüfusa yetecek kadar gıda arzı bulunsa da gıda israfının yapılması yetersiz beslenen insanların artmasına neden olmaktadır.

Gıda israfını azaltmak için tarımsal üretim, saklama ve depolama, lojistik ve paketleme gibi unsurların iyileştirilmesi gerekmektedir. Aşağıdaki şekilde detaylıca gıda israfının en aza indirgemesinin yollarından bahsedilmektedir.

Tarımsal Üretim: İyi tarımsal üretim uygulamaları sayesinde üretimlerinin ilk aşamasında gıdaların zarar görmeleri (zararlı böcekler, virüs, bakteri, küf vb.) engellenebilir.

Saklama ve Depolama Çözümleri: Gıdaların saklama ve depolama koşullarının iyileştirilmesi israfın önüne geçmede oldukça etkilidir.

Ulaşım ve Paketlemede Teknik Çözümler: Gıdaların ulaşım ve paketleme çözümleri bölgeye göre tercih edilebilme olup gıda ürününün cinsine uygun şekilde paketleme yapılması gerekmektedir.

Hanehalkı Çözümleri: Sivil toplum kuruluşları, hanehalkını gıda israfı hakkında bilinçlendirmek için çeşitli projeler yaparak, israf konusunda tüketicilerin duyarlılığını artırabilmektedir.

Özel Politikalar: Birleşik Krallık, Kore Cumhuriyeti, Japonya, Hollanda, Fransa, İspanya, Avusturya gibi ülkeler gıda israfını azaltmak için çeşitli politikalar uygulamışlardır. Bunlara ek olarak İsveç bu konuda öne çıkan çalışmalar yapmıştır; hanehalkından, esnaflardan ve restoranlardan çıkan gıda israfının %50'sinin biyolojik işlemler için ayrılmasını, %40'ının enerji geri kazanımı projelerinde değerlendirilmesini ulusal bir hedef olarak belirlemiştir.

Gıda Bankaları: Üretim fazlası, sağlığa uygun şartlarda gıda depolayan ve kâr amacı gütmeyen açlık sınırında bulunan bireylere ulaştıran gıda bankalarının faaliyetlerinin artırılması ve bu bankalara düzenli gıda bağışında bulunması, israfın önüne geçmede oldukça faydalı olacaktır.

Sürdürülebilir Beslenme: Besleyici, güvenli, sağlıklı, ekosistemi koruyucu, ulaşılabilir, adil, ekonomik olarak erişilebilir, doğal kaynaklı yaşam biçimi olarak tasvir edilmiştir.

5. SONUÇ

Küresel bazda yıllık 931 milyon ton, Türkiye’de ise yıllık 18.1 milyon ton gıda israfı yapılmaktadır. Türkiye’de yapılan gıda israfının %42’si evlerde çöpe giden yiyeceklerden kaynaklanmaktadır. Evlerden yapılan gıda israfının bilançosu kişi başı 93 kg gıdaya denk gelmektedir. Ayrıca Türkiye’de bir günde ortalama 4.9 milyon adet ekmek israf edilmektedir. Bu rakamlar Türkiye’yi küresel mecrada kişi başına en çok gıda israfı yapan üçüncü ülke konumuna getirmektedir. Türkiye’de her 16 kişiden biri ve çocuklardan her 4 kişiden biri açlık çekmektedir.

Gıda israfı küresel boyutta ele alındığında, her yıl üretilen gıdanın üçte biri (1.3 milyon ton/ 990 milyar dolar) çöpe gitmektedir. Uzmanlar, küresel gıda israfının toplamı 40 tonluk 32.500 kamyonun tam dolu yiyecek olması ile eşdeğer bir durum olduğunu belirtmektedir. Bu kadar kamyonun uzunluğu ise dünyanın çevresinin yedi katına eşittir. Dünya’da israf edilen gıda maddeleri 3.3 milyar ton karbon ayak izi bırakmaktadır.

Bilinçsiz ve savurgan tüketicilerin yaptıkları gıda israfından dolayı açlık sınırında bulunan 872 milyonu aşkın insana büyük haksızlık edilmektedir. Dünyada beslenme yetersizliğinden dolayı günde ortalama 20 bine yakın insan hayatını kaybederken, 844 milyon obez insan bulunmaktadır. Gıda israfı ve aşırı gıda tüketiminin alınacak önlemlerle azaltılması ve açlık sınırının altında hayat sürdüren insanlara dengeli bir şekilde dağılımı gerekmektedir.

6. KAYNAKÇA

- ✂ <https://www.haberturk.com/dunyanin-en-fazla-yemek-yiyen-ulkeleri-listesinde-turkiye-nin-sirasi-sasirtti-3611229/7>
- ✂ <https://www.ntv.com.tr/dunya/ulkelerin-yuzde-94u-asiri-yemek-tuketiyor-turkiye-en-cok-kalori-tuketen-5inci-ulke>
- ✂ <https://tr.euronews.com/2022/11/21/hanehalki-tuketim-harcamalari-turkiye-avrupada-gidaya-en-cok-pay-ayiran-ulkelerin-basinda>
- ✂ <https://sputniknews.com.tr/20230703/en-cok-ekmek-tuketen-ulkeler-listesinde-turkiye-birinci-sirada-yer-aldi-1073126290.html>
- ✂ <https://www.theworldcounts.com/challenges/consumption/foods-and-beverages>
- ✂ <https://www.worldbank.org/en/topic/agriculture/brief/food-security-update>
- ✂ <https://www.worldometers.info/>
- ✂ <https://reliefweb.int/report/world/food-outlook-biannual-report-global-food-markets-june-2023>
- ✂ <https://www.statista.com/outlook/cmo/food/worldwide#sales-channels>
- ✂ <https://geridonusumekonomisi.com.tr/encokisrafedilengidalar.html#:~>
- ✂ <https://www.dunya.com/sirketler/turkiyede-gida-israfi-buyuyor-kisi-basi-93-kg-gida-cope-atiliyor-haberi-692368>
- ✂ https://www.ntv.com.tr/ekonomi/2022de-1-trilyon-liralik-israf,wLHX_VWijEW2VYYRBYjvKw
- ✂ <https://ecording.org/gida-israfini-onlemenin-7-yolu/>
- ✂ <https://www.isbank.com.tr/blog/gida-israfi>
- ✂ <https://www.garantibbva.com.tr/blog/gida-israfini-onlemek-ve-surdurulebilir-cozumler>
- ✂ <https://www.plumemag.com/gida-israfi-nasil-onlenir/>
- ✂ <https://www.ekolojist.com/faydali-bilgiler/gida-israfi-nasil-onlenir/>
- ✂ <https://www.kisikates.com.tr/blog/gida-israfi-ve-gida-atigi-nedir-803>
- ✂ <https://gidaisrafi.com/IsrafinSonuclari.html>
- ✂ TÜBİTAK Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Destek Grubu